

ERENDİZ ATASÜ

KADINLIĞIM,
YAZARLIĞIM, YURDUM

ERENDİZ ATASÜ
KADINLIĞIM,
YAZARLIĞIM, YURDUM

© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Bilgi Yayınevi, 2001

Can Yayınları'nda 1. basım: Aralık 2017, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Sırma Köksal

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ, Melike Şentekin

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-3640-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750736407

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

ERENDİZ ATASÜ
KADINLIĞIM,
YAZARLIĞIM, YURDUM

DENEME

♥can

Erendiz Atasü'nün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Dün ve Ferda, 2013

Gençliğin O Yakıcı Mevsimi, 2014

Kızıl Kale, 2015

Benim Yazarlarım, 2015

Onunla Güzeldim - Uçu, 2015

Saldırganı Hoş Tutmak, 2015

Baharat Ülkesi'nin Hazin Tarihi, 2016

Dağın Öteki Yüzü, 2016

Kadınlar da Vardır, 2016

Uy Karadeniz Uy... (Lanetliler), 2017

ERENDİZ ATASÜ, 1947'de Ankara'da doğdu. 1968'de Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı fakültede uzun yıllar öğretim üyesi olarak çalıştıktan sonra 1997'de farmakognozi profesörlüğünden emekliye ayrıldı. Öyküleri, 1981'den bu yana, *Sanat Edebiyat'81*, *Düşün*, *Çağdaş Türk Dili*, *Varlık*; deneme, inceleme ve makaleleri *Saçak*, *Çağdaş Türk Dili*, *Cumhuriyet Kitap*, *Radikal Kitap*, *Varlık*, *Papirüs* gibi dergiler ile *Cumhuriyet* ve *Aydınlık* gazetelerinde yayımlandı ve yayımlanmaktadır. *Dağın Öteki Yüzü* adlı romanı İngilizceye (2000), *Lanetliler* Almancaya (2004), *Bir Yaşadönümü Rüyası* Yunancaya (2005), İngilizceye (2013) çevrilip yayımlanmıştır. Atasü'nün bazı öyküleri İngiltere, ABD, Fransa, Almanya, Hollanda, İsviçre, İtalya, Çek Cumhuriyeti ve Hırvatistan'da yayımlanan öykü antolojilerinde yer almıştır. Eserleri: *Kadınlar da Vardır* (1982, Akademi Kitabevi Öykü Birincilik Ödülü), *Lanetliler* (1985), *Dullara Yas Yakışır* (1988), *Onunla Güzeldim* (1990), *Dağın Öteki Yüzü* (1996, Orhan Kemal Roman Ödülü), *Taş Üstüne Gül Oyması* (1997, Yunus Nadi Öykü Ödülü; 1998, Haldun Taner Öykü Ödülü), *Uçu* (1998), *Gençliğin O Yakıcı Mevsimi* (1999), *Benim Yazarlarım* (2000), *Kadınlığım, Yazarlarım, Yurdum* (2001), *Bir Yaşadönümü Rüyası* (2002), *İmgelerin İzi* (2003), *Kavram ve Slogan* (2004), *Açık Oturumlar Çağı* (2006), *İncir Ağacının Ölümü* (2008), *Düşünce Sefaletinin Kıskaçında* (2008), *Bilinçle Beden Arasındaki Uzaklık* (2009), *Hayatın En Mutlu An'ı* (2011, Yunus Nadi Öykü Ödülü; 2010, Dünya Kitap Yılın Telif Kitabı Ödülü), *Güneş Saygılı'nın Gerçek Yaşamı* (2011), *Yıllar Geçerken Hayat ve Roman* (2013), *Dün ve Ferda* (2013), *Kızıl Kale* (2015, Türkan Saylan Sanat Ödülü), *Saldırganı Hoş Tutmak* (2015), *Baharat Ülkesinin Hazin Tarihi* (2016).

İçindekiler

I. KADINLIK/YAZARLIK

Yazarlığımın Hikâyesi	17
Sıradan Bir Kadın	23
Kadın Yazar	27
“Kadın Yazar?”	31
Kadın Edebiyatı/Kadınların Edebiyatı	37
Kadın ve Duyarlık	42
Katherine Mansfield	49
Katherine Mansfield Şiir Çevirileri	51
Kadın Yazar–Kadın İmgesi	54
Edebiyatımızda Kadın Duyarlığı	57
Kadın Edebiyatı ve Bir Sempozyumun Düşündürdükleri	61
“Kuyular, Sessiz Kızların Kuyuları”	64
Kadınlığın Koyu Sızısından Sözcüklerin Saydamlığına	69
Yazmak, Ruh Köleliğini Kırar!	77
Cumhuriyet Devrimlerinin ve Karşıdevrimin Kadın Yazarlarımıza Etkileri	85
Özyaşamsal Yazmak	95

<i>Gençliğin O Yakıcı Mevsimi'nin Okurlarına</i>	98
<i>Dağın Öteki Yüzü'ndeki Bursa</i>	102

II. KADINLAR

Kadın ve Sağaltım	115
Akdeniz Kadını	122
Kadın ve Cinsellik	127
Kadınlar ve Bölünmüşlük	133
Üç Kadın, Üç Yapıt, Üç Düş... ..	144
Bir Filmin Düşündürdükleri	158
<i>Sevinç ve Sevgi: Gotik ve Barok</i>	160
Kadın ve Medya	163
Bilinçaltına Şırına	169
Özgürlük Korkusunun Dayanılmaz Çekiciliği	176

III. KADINLAR/ERKEKLER

Duyarlı Erkek	187
Entelektüel Erkek Entelektüel Kadın	189
Aşkın Umutsuzluğu	192
Tolstoy, Picasso, Deha, Çokeşlilik vs.	210
Güncel Öfkelerin Ötesinde	214

IV. KADIN ÖZGÜRLÜĞÜ SORUNSALI

Feminizmin Hikâyesi	219
Türkiye'de Kadın Olmak	226
Dayak ve Aile	240
Kadın ve Şiddet	243
Bekâret Halkasından İntihara	253
"Bedenimiz Bizimdir!"	257
Bireyin Bütünlüğü Ve Bekâret Denetimi	264
Feminizm ve Demokrasi	268

Demokrasi ve Feminizm	270
Kadınlar Laikliğe ve Barışa Uzanıyor!	274
Kadınlar Üniversite Kürsüsünü Yitiriyor mu?	279
Çağcıl Feminizm ve Kişisel Vicdan	283
Postmodern Bir Aldanış	289
Beden-Benlik-Kimlik... ..	303
Modernizm, Kemalizm, Feminizm	317

Sevgili okur,

İlk kez 1981’de bir hikâyem yayımlanmıştı. Üstünden tam yirmi yıl geçmiş. Az süre değil... Bu zaman parçasında neler olmadı ki... Çocuklar doğdu büyüdü. İlişkiler soldu... Bize yakın insanlar öldü... Yurdumuz neredeyse yirmi yıl eşiginde oyalandığı içsavaştan döndü... mü?.. Oluk gibi kan aktı. Siyasal, ekonomik ve doğal felaketlere uğradık... Sosyalist blok çöktü. Siyasal dinci bağınazlık yükseldikçe yükseldi. Dünya, kendi hızından sarhoş bir teknolojinin girdabında, sefalete, açlığa, kabile savaşlarına yürüyor...

Yirmi yılda öykülerin, romanların dışında ne çok yazı kaleme almışım! Kavga yazıları, barış yazıları, içe bakış yazıları... Edebiyat, seyahat düşünceleri... Yitirdiklerimizin ardında kalan boşluğun ve acının yazıları... Kadın olmakla yazar olmanın kesiştiği noktada duran, kadınlığını yazma yeteneğiyle birlikte keşfetmiş –yaratmış diyelim derseniz– bir insanın, hep acılar çekmiş ve çektirmiş bir yurdun kaygılı yurttaşının, kadınların özgürlüğü ve laik toplum düzeni için mücadele etmiş bir insanın yazıları bunlar.

Her geçen gün feminist bilincim biliniyor; çünkü neredeyse her gün –hiç abartısız– cinsime yapılmış bir haksızlığı öğreniyorum, ya da yapılane tanık oluyorum; kimi kez böyle şeyler bizzat başıma geliyor! Ancak, bireyin sosyal haklarının yadsındığı, tekelci kapitalizmin iki yüzyıl öncesinin “vahşi kapitalizmine” azgınlaştığı bu “yeni imparatorluk” çağında, feminizmin kekemeleştğini görmez değilim. Bu, beni üzüyor. İki

yüz küsur yaşındaki feminizm, doğduğu dönemin öncesine ait amansız bir kitle sömürüsünün teknolojik cicilerle bezenmiş bir türünün karşısında! Kadınlığın özgül sorunlarının gündemden silinme riskini göze almadan, 21. yüzyıl başının postmodern sömürüsüne nasıl karşı durmalı? Belki kitaptaki kimi yazılar, okuru bu soru üstüne düşündürebilir. Sorunun henüz bilemediğimiz yanıtı gerçekten mühim!

Yirmi yılın ürünü yazılar hep birlikte bir bütün oluşturuyor ama bir cilde sığmıyor. Elinizde tuttuğunuz kitap, kadınlık, kadın ve yazar olma, bir sorunsal olarak kadın özgürlüğü konusundaki denemelerin toplamı.

İyi okumalar.

Erendiz Atasü
Ağustos 2001

I

Kadınlık/Yazarlık

YAZARLIĞIMIN HİKÂYESİ

1947 baharında Ankara’da doğmuşum. Annemle babam, Hadiye ve Faik Sayron öğretmendi. Cumhuriyet’in ilk kuşağından, Cumhuriyet ilkelerine sonuna kadar bağlı insanlar. Kardeşim yoktu. Kitaplarla dolu evimizde, kitaplarla baş başa büyüdüm. Çocukluğumun en ilginç yanı, babamın ailesinin yaşadığı Trabzon’a gemi yolculuklarıydı. Bir de ailece İngiltere’de yaşadığımız yıl. (Sanırım, bu yıl önemlidir; yetişkinliğimde Batı’yı aşağılık duygularından ve koşulsuz hayranlıktan bağımsız değerlendirebilmemi sağlamıştır.)

Cumhuriyet aydınlarına özgü, kadının aklını onaylayan ama gövdesini yadsıyan tutuculuğun ellerinde genç kızlığa ulaştım. Ev kadını olmak veya görücü usulüyle evlenmek aklımın ucundan geçmiyordu, ama hangi mesleği seçeceğimi, imrendiğim aşkı nasıl yaşayabileceğimi kestiremiyordum. Her zaman iyi bir öğrenciydim; başarı hırsıyla değil, annemle babamdan devraldığım görev ve sorumluluk duygularıyla çalışırdım derslerime. Üniversite giriş sınavında yüksek puan tutturmak mesele değildi benim için. O zamanlar –yıl 1964– eczacılık gözde bir meslekti; en yüksek puan eşği eczacılık fakültelerinin kapısında. Bu yüzden mi girdim eczacılık fakültesine?.. Belki de çevremde bu mesleğin “kadınlara yaraştığının” vurgulanmasındandır.

O namlı yılda, 1968’de fakülteyi bitirdim ve fakültemde kaldım. Üniversitenin özgür havası mıydı beni çeken? Yoksa, serbest ticaretin bana göre olmadığını sezinlemiş miydim? Bilemiyorum; o yıllar kendime sorular yöneltmezdim. 1970’te babamın ölümüne kadar, annemin ve babamın koruyucu sevgisiyle örülmüş yumuşacık bir kozada yarı uykulu yaşadım.

Babamın kaybı keskin bir bıçak gibi paraladı kozamı; bu ilk şiddetli acı, uzun sürmüş çocukluğumun sonuydu.

Ertesi yıl, kazandığım bir bursla İngiltere’deydim. 12 Mart fırtınasını uzaktan izliyordum. Benim içimde de fırtınalar kopuyordu. Uslu kızın yerini, hayatın her alanını sorgulayan bir asi almıştı. Şimdi, yirmi yıl önceye baktığımda, yumuşak, ürkek ve kadınsı görünüşümün altında (hiç parka veya postal giymedim) gözü kara bir uyumsuzu seçebiliyorum. 25. yaşım bir dönüm noktasıydı; yazmaya o yıl başladım; Londra’nın ıslak ve gri kışında. Niçinini sormuştum kendime: Hayatımın bir anlamı olmalıydı... Eksik bir yanıtı bu. Henüz ne annem ve babamdan –görev ve sorumluluklardan zaman bulup da kendi yaşamlarında yeşertemedikleri– edebiyata duydukları aşkı devraldığımı biliyordum (ailemdeki edebiyat aşkını çok yenilerde keşfettim, annemden artakalanları gözden geçirirken) ne de duygularımı, kadınlığın kapılarını zorlayan genç bir insanın ıstıraplarını kavrayabiliyordum.

Üşüyerek gittiğim İngiltere’den gözyaşlarıyla ayrıldım; galiba o ülkenin sonsuz yeşilliğini hep biraz özledim.

Yurdumda, gelenekçi bir ülkede bekâr bir genç kadının sıkıntıları ve ülkemi kasıp kavuran sağ-sol çatışmaları bekliyordu beni. Kendimi solcu hissediyordum. Geri dönüp o yılların üniversitesine (1960’ların sonu –12 Mart dönemini atlayın– 12 Eylül 1980’e kadar) baktığımda, duyduğum özgürlük kokusuna şaşırıyorum. O inanılmaz ortamı arkadaşlarımla paylaşan ben miydim yoksa her şey

rüya mıydı?.. Rüya, sanırım daha çok iz bırakır yaşamlarda. O kendine güvenli, kişilikli, idealist üniversite asistanlarına ne oldu?.. Kimi 12 Eylül icraatıyla atıldı kimi de bu icraatın altında yükseldi... Bu konuyu bırakalım...

O dönemde, “kuruluşların” heyecanıyla güzelleşen dostluklar, arkadaşlıklar, sevgiler yaşadım. Yeni bir Türkiye kurmak istiyorduk; demokratik üniversiteyi kuracağımızdan kuşku bile duymuyorduk. O güzel dostlarımdan biriyle evlendim; kızım Reyhan’ın babası Dr. Ergin Atasü ile.

Sonra ne oldu?.. Önce ölüm kol gezdi Türkiye’nin sokaklarında ve üniversite koridorlarında; sonra askerî birlikler. Kuruluşların tadı, yozlaşmanın, yıkımın, kayıpların, düş kırıklıklarının, özgürsüzlüklerin acımış lezzetine dönüştü. Sanırım, “üniversite yıkıldı” desem, pek de yanlış bir şey söylemiş olmam. Yıkılanlardan yalnız biriydi üniversite... Düşünce birliktelikleri, kendine ve halkına inanç, dostluklar, sevgiler ve evlilikler de yıkıldı.

1980’lerin ortalarında, çocuğu ve annesiyle birlikte yaşayan ve hayatını yeniden kurmaya çalışan bağımsız bir kadındım. Fırtınadan sonra, hâlâ üniversitedeydim. (Bugün hâlâ üniversitedeyim. Bu ne sebat!..) Ama artık, varlığımın en küçük parçası ordaydı... Gönlüm edebiyata uçmuştu.

Yaşamımı yeniden kurarken boyutlardan birisi edebiyatsa öbürü feminizmdi.

1980’lerde Türk aydını yaman bir yalnızlaşma süreci yaşadı... Yalnızlığın incitciliklerini ben de tanıdım; ancak benim yalnızlığımın onarıcı, tazeleyici bir yanı vardı. Çevremle uyumum bozuldukça –ya da çevrem bozuldukça– kendimin farkına varıyordum; zenginleşen iç dünyamdan yeni bireşimler yaratabiliyordum... Her zaman bir feminist olageldiğimi de o dönemde görüp, anlayıp, kabul ettim. Kadın hayatının çeşitli evrelerinden geçmiştim (hâlâ geçiyorum); kendi yaşantımın yanında pek çok başka deneyime de tanık olmuştum. Her yeni yaşantı, cinsimin

tarih boyunca ve bugün de uğradığı haksızlıkların yeni bir yüzünü tanıttı bana... Elbette ki, zaman zaman bana ve cinsime haksızlık eden bireylere, kuramlara, geleneklere karşı öfkeyle doldum (hâlâ bazen öfkeliyim). Ama, feminizmi öfkeli bir tepki olarak yaşadığım söylenemez. Kendisinin ve dünyanın farkında bilinçli bir kadın için, feminizm hem doğal hem akılcı bir seçim.

İçgörümün geliştiği o yıllarda, benim için hem sığınak hem mücadele biçimi; hem özgürlük hem güven olan yazma eyleminin kadınlık bilincimle iç içe geçtiğini kavradım. Gövdemi ve ruhumu yasa boğan nice kadınlık deneyiminden, beynimde tomurcuklanan bir öyküyle kurtuldum; yeniden sağlığıma, canlılığıma kavuştum. Yazmak, sade ve “toplumsal kadınlığımın” değil, biyolojik varlığımın da parçası... “Kadın yazar” tanımını ben göğsümü gererek taşıyorum.

Bir ucuyla fevkalade kişisel bir süreç olan yaratma eyleminin, kişiliğimizin ana belirleyicilerinden, “toplumsal cinsiyetimizden” ve bireysel cinselliğimizden yalıtılabileceğini düşünemiyorum.

Kadınların yazdıklarının, cinsimizin dertlerinin bilincine varıp bu dertleri “anlatmakla” edebiyat düzeyine ulaşabileceğini savunduğum sanılmasın. Sanatsal yaratıcılık, kadınlık kederlerini varlığımızdan dışsallaştırıp tanımak ve tanımlamakla değil kendimizin bütün o dertlerin, saplantıların, baskıların, önyargıların, suçlulukların; aynı zamanda alçakgönüllü cömertliklerin, sevecenliklerin, dokunmaların bireşimi ve bütün bunlarla sürekli etkileşim içinde, sürekli devinen, bazen parçalanıp dağılan, bazen yeniden oluşabilen bir bireşim olduğumuzu sezebilmek ve sezdirebilmekle ilgili...

Biz kadınların yazma enerjisini sağlayan; üzerimize giydirilen geleneksel kimliğimizden, yani toplumsal cinsiyetimizin uysallığı ile ruhumuzun derinlerinde doğan

ve kendini gerçekleştirmek için tepinen “insan”ın başkaldırıcılığı arasındaki gerilim değil midir? Türkçenin kadınları başka sancılar da çekiyor. Doğu ile Batı arasında çarpmıha gerilerek can vermiş koca bir imparatorluktan artakalan görkem ve sefalet... Bizi “bölgeciliğe” hapsedebilir... veya evrenselliğe ulaştırabilir.

Verimliliğimizi yaratan bu sancılardır; onları korkusuzca yaşadıkça güzelleşir yazdıklarımız; “içer işleyen” sanat katına ulaşabilir. Evet, içtenlik... Özgürlüğün ve özgünlüğün ilk şartıdır içtenlik... Ama, nasıl...

Dört kitap yazdım. Kimi öyküleri, uyanıveren bir esinlenmeyle kimilerini, aylarca, bazen yıllarca didine rek... Yazmanın başlangıçtaki saf mutluluğu, yoğun, düğüm düğüm bir serüvene dönüştü.

Yazdıklarım, yazdığım sürece beni ilgilendirir; onları tutkuyla severim, müthiş beğenirim... Bitirdiğim, hele de yayımlanmış öykülerime hayranlık duymak, evirip çevirip defalarca okumak gibi huylarım hiç yoktur. Kitaplarımı kendimden bağımsız varlıklar olarak değerlendirebilir, beğenir veya eleştirebilirim.

İlk kitabım *Kadınlar da Vardır* (1983) aceleci ve acemice bir iç dökme ve tanıklık kitabıydı. Okuyucusuyla hemen buluştu. Bir ödül kazandı. *Lanetliler* (1985) buruk bir kitaptı; anlatım biçemi oturmamıştı; içindeki bazı öyküler bodur kalmış romanlar gibidir. *Dullara Yas Yakışır* (1988) bir aşamayı yansıtır; burukluktan yeni bir umuda geçişi; “öykünün” tanımlanması zor tadını, sanırım, okuyucuya duyurabilir. *Onunla Güzeldim* (1991) içtenliği yaratabilmenin “anlatmaktan” öte yollarını, sezdirebilmeyi, dokunuvermeyi, uyandırılmayı denediğim bir kitaptır; sanırım güzel oldu.

45 yıllık hayatıma, artık kırışmaya başlayan yüzüm, aklaşan saçlarıma bakınca kızımı ve dört kitabımı görüyorum ve hoşnutluk duyuyorum.

Yirmi yılda öykülerin, romanların dışında ne çok yazı kaleme almışım! Kavga yazıları, barış yazıları, içe bakış yazıları... Edebiyat, seyahat düşünceleri... Yitirdiklerimizin ardında kalan boşluğun ve acının yazıları... Kadın olmakla yazar olmanın kesiştiği noktada duran, kadınlığını yazma yeteneğiyle birlikte keşfetmiş bir insanın, hep acılar çekmiş ve çektirmiş bir yurdun kaygılı yurttaşının, kadınların özgürlüğü ve laik toplum düzeni için mücadele etmiş bir insanın yazıları bunlar.

Erendiz Atasü ilk kez yazarlığının yirminci yılında yayımlattığı bu kitabında, önce kendisine kadın, yazar ve yurttaş olarak eleştirel bakıyor; sonra yurduna ve içinde yer aldığı feminist harekete. Bugünlerin gelişini otuz yıl önceden görebilenlerin çırpınışlarına, kavrayızsızlığa çarpan uyarılarına tanıklık ediyor. Bu kitap, aynı zamanda hem bir yazarın kendi edebiyatını eleştirebilmesi bakımından hem de son on yılların sancılı sürecini kadınlar için belgelemesi açısından güncelliğini yitirmemiş bir yapıt.

